

Л.В. Жовтан, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

КРЕДИТНО-МОДУЛЬНА СИСТЕМА КОНТРОЛЮ ТА РОЛЬ У ЇЇ ЗАПРОВАДЖЕННІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ

Жовтан Л.В. Кредитно-модульна система контролю та роль у її запровадженні викладача вищої школи

Стаття присвячена специфіці контролю у вищій школі в сучасних умовах, його місцю в навчальному процесі. Визначено місце викладача у його організації, з'ясовано, яку роль йому в цьому процесі відводять студенти.

Ключові слова: кредитно-модульна система організації навчального процесу, рейтинговий контроль, викладач вищої школи.

Жовтан Л.В. Кредитно-модульная система контроля и роль в ее внедрении преподавателя высшей школы

Статья посвящена специфике контроля в высшей школе в современных условиях, его месту в учебном процессе. Определено место преподавателя в его организации, выяснено, какую роль ему в этом процессе отводят студенты.

Ключевые слова: кредитно-модульная система организации учебного процесса, рейтинговый контроль, преподаватель высшей школы.

Як відомо, одним із найважливіших засобів підвищення якості освіти, ефективного управління процесом підготовки фахівців в умовах вищої школи є контроль, оцінка й облік навчальної діяльності студентів.

Проблема контролю (у тому числі, й рейтингового) навчальної діяльності студентів завжди була актуальною для педагогіки вищої школи та досліджувалася багатьма провідними науковцями (Т. Алексеєнко, С. Вітвицька, С. Гвоздій, С. Гончаров, Н. Гронлунд, В. Журавель, І. Зварич, В. Зубко, В. Журавель, В. Козаков, В. Кравченко, В. Кузнецов, М. Кулик, Л. Одерій, І. Підласий, Л. Романишина, М. Скиба, П. Сікорський, З. Слєпкань, М. Сукнов В. Швець та ін.).

Розглядаючи оцінку та процес оцінювання знань студентів у вищих навчальних закладах, слід зазначити, що він має певні особливості. Так, якщо

методика оцінювання в середній школі вже досить розвинута та будується на певних загальних стандартах, то у вищій школі у переважній більшості як критерії оцінки, так і методи оцінювання визначаються на рівні кафедри або й окремого викладача. Тому виникає багато психологічних проблем, пов'язаних із процесом оцінювання [3].

Останнім часом у вітчизняному освітньому просторі провідне місце зайняла кредитно-модульна система організації навчального процесу (КМСОНП), яка ґрунтується на поєднанні модульних технологій навчання і залікових трансферних кредитів (ECTS). Перехід до неї зумовив низку питань і проблем щодо організації навчально-пізнавальної діяльності студентів. Саме тому проблема оцінювання успішності студентів за різними видами навчальної діяльності потребує не простого вдосконалення, а інноваційних підходів щодо її вирішення.

Важливим у навчальному процесі в умовах КМСОНП є те, що, на відміну від традиційної організації навчального процесу, де центральною фігурою був викладач, нині увага зосереджена на діяльності студента. Це не могло не призвести до того, що останнім часом у науковій літературі поширюється думка про послаблення ролі викладача вишу при організації контролю навчальних досягнень студентів й, отже, про можливість і навіть доцільність обмеження його участі в цьому процесі. Деякі прихильники цієї точки зору виступають навіть за повне виключення його з цього процесу. Аргументами на користь цього погляду вони, у першу чергу, називають суб'єктивність оцінювання з боку викладача, вплив на прийняття його рішення таких факторів, як симпатія або антипатія до певного студента, емоційний стан викладача на момент контролю й навіть стан його здоров'я. З нашої точки зору, рухаючись у цьому напрямку, можна дійти до абсурду. Чому ж це питання не стояло на порядку денному в радянські часи? А, як відомо, підготовка студентів у ті часи вважалась найкращою. А навчання у вишах до 90-х років нерідко стає найкращою перепусткою для прийому фахівця на роботу. Так, рухаючись у

напряму "демократизації" освіти, ми розгубимо найкращі надбання вітчизняної освіти, а роль викладача вишу зведемо до мінімуму.

Саме тому в нашій статті ми спробували з'ясувати, як до цього питання в умовах навчання за вимогами кредитно-модульної системи ставляться студенти, учасники цього процесу, яким вони хочуть його бачити та яку роль вони при цьому відводять викладачеві. З цією метою нами для анкетування було залучено понад 200 студентів 1–5 курсів ЛНУ імені Тараса Шевченка різних напрямів підготовки. Крім того, з'ясуємо специфіку організації контролю у вищій школі в сучасних умовах, його роль і місце у навчально-виховному процесі.

В умовах КМСОНП одним із найважливіших засобів підвищення ефективності навчального процесу є створення стимулюючої системи навчальної роботи студентів, що проявляється в застосуванні різних видів контролю: поточного, модульного, семестрового, підсумкового. Їх повна характеристика, а також власні думки з приводу їх організації нами висвітлено в роботі [4].

Якщо виокремити основні компоненти педагогічної діяльності викладача вищої школи, то центральне місце в ній, з нашої точки зору, посідає конструктивний компонент, який забезпечує реалізацію таких важливих завдань, як структурування курсів, підбір навчального матеріалу до теми, композиція викладу інформації, вибір найефективніших методів, форм, прийомів, проектування змісту й характеру педагогічних дій та навчальної і науково-пошукової діяльності студентів. У той же час, однією із задач, які вирішує сучасний викладач вишу, характерних саме для конструктивної діяльності, є оцінка якості навчально-пізнавальної і науково-дослідної діяльності студентів. Саме контроль діяльності студентів є однією із складових навчального менеджменту.

Якщо ж розглядати систему компетенцій викладача вищої школи, то значне місце в ній посідають компетенції, що стосуються контролю й оцінювання досягнень.

В. Кукушкін, розглядаючи контроль у вищій школі як спосіб одержання інформації про якісний стан навчального процесу, виокремлює такі його функції:

- *контролюючу* – встановлення зворотного зв'язку між викладачем і студентом, облік результатів контролю;
- *навчальну* – управління процесом навчання, формування навичок і вмінь, їхнє коректування й удосконалювання, систематизація знань;
- *діагностичну* – одержання інформації про помилки, недоліки й прогалини в знаннях і вміннях студентів; з'ясування причин, що породжують труднощі в процесі оволодіння навчальним матеріалом;
- *виховну* – виховання в студентів відповідального ставлення до навчання, дисципліни, акуратності;
- *розвиваючу* – стимулювання пізнавальної активності студентів, розвиток їхніх творчих здібностей, пам'яті, уваги, уяви, волі й мислення, певних особистісних якостей;
- *прогностичну* – одержання інформації для подальшого планування й здійснення навчального процесу;
- *орієнтувальну* – одержання інформації про ступінь досягнення мети навчання окремим студентом й студентами в цілому [5].

С. Грабовська [3], здійснивши психологічний ракурс оцінки у вищій школі, розглянула її функції з двох позицій: студента й викладача. Зважаючи на тематику статті, зосередимо свою увагу на функції оцінки з позицій викладача:

- контроль за засвоєнням навчального матеріалу студентами. При цьому викладачем має організувати постійний контроль протягом усього семестру з однаковими вимогами, як під час поточного, так і під час підсумкового контролю. Однією з проблем, які при цьому виникають, є відсутність єдиних критеріїв у різних викладачів;
- прогнозування майбутніх професійних успіхів студентів у разі необхідності надання студентові характеристики або рекомендації для продовження навчання або для одержання роботи. Проблемою при цьому є те,

що оцінки студента в навчанні далеко не завжди визначають його здатність до практичної діяльності;

- зворотний зв'язок зі студентами;
- один з показників контролю за роботою викладача. Тут виникає проблема, коли оцінка стає критерієм якості роботи викладача;
- матеріал і критерій самооцінки й самоконтролю за ефективністю своєї роботи. Вимогою при цьому є здатність викладача до об'єктивного оцінювання знань і вмінь студентів та до отримання адекватної оцінки своєї професійної діяльності;
- спосіб завойовування авторитету (у студентів, колег, адміністрації);
- спосіб показати своє ставлення до студентів;
- чинник впливу на мотивацію студентів до вивчення певної дисципліни й навчання загалом.

Зрозуміло, що упровадження КМСОНП надає можливість використання широкої шкали оцінки знань, отже, сприяє підвищенню об'єктивності оцінювання знань студентів. Так, суму балів, отриманих під час вивчення курсу, студент може порівняти зі стандартною шкалою, отже, легко визначити свій рівень, а також порівняти його з іншими. Тобто об'єктивна оцінка сприяє виробленню у студентів адекватної самооцінки. У цьому плані найефективнішою є саме КМСОНП, коли оцінювання проводиться в накопичувальній системі балів за чітко розробленими критеріями. Як підтвердження цьому, майже 2/3 наших респондентів (65,2 %) вважають упровадження зазначеної системи в навчальний процес рухом у бік об'єктивного оцінювання. Проте кожний четвертий (27,4 %) сумнівається з цього питання, а 6,5 % опитаних вважають цей процес рухом у протилежний бік. При цьому, серед п'ятикурсників відсоток противників упровадження КМСОНП дещо більший – 56,1 % проти 43,9 % прихильників цієї інновації.

Стосовно ж здійснення контролю без участі викладача, то лише кожний четвертий з опитаних (22,8 %) вважає це реальним у зв'язку із сучасною комп'ютеризацією суспільства, а половина опитаних (54,4 %) виступає проти

цього, беручи до уваги необхідність урахування людського фактора, кожний п'ятий (22,4 %) розглядає цю можливість лише при організації контролю знань основних понять і формулювань, а також елементарних умінь і навичок.

Так, дійсно, КМСОНП сприяє більш високому рівню мотивації студентів та відповідальності їх за результати навчальної діяльності. Це, у свою чергу, спонукає їх до більш самостійного контролю результату своєї роботи, проте функція оцінювання знань залишається за викладачем. Крім того, запровадження КМСОНП у навчальний процес буде реалізоване повною мірою лише за умови вирішення проблеми психологічної підготовки студента до навчання за новою системою, адаптації його до нових умов і вимог навчального процесу. Це потребує координації його дій та допомоги йому в поступовому усвідомленні ролі самостійної роботи, що матиме велике значення у його майбутній професійній діяльності [1]. І тут без викладача знов не обійтись.

Як відомо, при КМСОНП студент, який виконав всі види навчальної роботи, передбачені робочою навчальною програмою дисципліни, та отримав підсумкові модульні оцінки за кожен з модулів не менше ніж "задовільно", має право не складати семестровий іспит. У цілій низці вишів вимога отримання задовільної оцінки з кожного модуля усунена, а в деяких вишах (як, наприклад, у нашому) іспит може використовуватись як альтернатива модульним роботам, тобто – або іспит (причому, письмовий), або модульні роботи. У зв'язку з цим, виникає ще одна дискусійна тема – можливість і доцільність скасування іспитів. І тут думки науковців розійшлись.

Прихильники відміни іспитів (як, наприклад, [2]) стверджують, що ця відміна викликана специфікою новітньої системи та має підвищити мотивацію студентів до систематичної роботи на практичних заняттях, на викладача ж покладається оцінка їхньої діяльності на заняттях.

Прихильники протилежної точки зору (як, наприклад, [6]) вважають, що іспит є завершальною фазою спілкування студентів з викладачем, при цьому вони називають іспит сильною стороною вищої освіти в Україні. Саме в процесі "екзаменаційного" обговорення дисципліни найефективніше

оцінюється глибина знань студентів, а також відбувається перехід рівня навчальних досягнень студентів на якісно новий рівень. Відсутність іспиту, навпаки, викликає у більшості студентів фрагментарне засвоєння навчального матеріалу, що в кінцевому результаті призводить до зниження рівня освіти.

На нашу думку, саме тут виникає ризик "спотворення" основної прогресивної ідеї впровадження кредитно-модульної системи навчання.

За результатами проведеного нами анкетування, лише 8,3 % опитаних виступають за обов'язковість семестрового іспиту, майже половина респондентів (44,3 %) є противниками цього. Приблизно така ж кількість опитаних (46,9 %) вважає, що іспит мають складати студенти за бажанням або студенти, які мають незадовільні результати з відповідної навчальної дисципліни. Отже, відповідне ставлення до іспиту як форми контролю у виші не могло не вплинути на падіння його "авторитету" у студентів. А, як відомо, авторитет падає швидко, а відновлюється роками.

Проте на запитання, чи є доцільним проведення іспиту в усній формі (найбільш індивідуалізованій формі контролю), 76,2 % респондентів відповідають ствердно, вважаючи, що викладач може при цьому виступити в ролі арбітра (40,3 %) або помічника студентів у його міркуваннях (35,9 %), і лише кожний п'ятий з опитаних (22,9 %) виступає проти цього, зазначаючи при цьому значну роль суб'єктивного фактора. Тобто переважна більшість студентів хотіла б при проведенні іспиту мати можливість спілкування з викладачем, вважаючи його одним з головних учасників зазначеного процесу.

Ще одна дискусійна тема – доцільність поточного контролю на заняттях та його урахування при нарахуванні семестрового рейтингу. Більшість ВНЗ (у тому числі, й зарубіжних) визнають важливість поточного контролю знань і навичок студентів та враховують його результати, незважаючи на різноманітність його форм. Так, у нашому університеті поточний рейтинг-контроль проводиться переважною більшістю викладачів (96 %). Із них 88% враховують його результати при модульному контролі, а 12 % є противниками

цього, вважаючи, що такий контроль не є повноцінним за причиною браку часу на його проведення.

Прихильники поточного контролю стверджують, що поточна успішність студентів активізує самостійну діяльність окремих з них. Так, Г. В. Лиходєєва й Г. О. Шишкін [6] наводять результати проведеного ними опитування студентів I–III курсів фізико-математичного факультету Бердянського державного педагогічного університету: 39 % респондентів готуються до практичних і семінарських занять для активної відповіді, 48 % – для доповнення відповіді інших (при цьому $\frac{3}{4}$ з них зроблять це лише в тому разі, якщо запитає викладач), 11 % студентів прагнуть просто мовчки відсидіти. За думкою зазначених авторів поступове накопичення балів за рахунок проведення підсумкового контролю активізує їх подальшу роботу, робить її ритмічною й систематичною протягом семестру, мотивує їх дії.

За результатами проведеного нами дослідження 40 % опитаних вважають, що поточний контроль потрібний. При цьому слід зауважити, що найбільше його прихильників (60 %) серед випускників – людей, які вже можуть цілком оцінити контроль з усіма його плюсами й мінусами на різних етапах навчання. Четверть респондентів (25,7 %) зазначають його доцільність лише для навчальних дисциплін з великим обсягом годин, на думку 15,7 % він актуальний лише для першокурсників, поки вони не адаптувались до навчального процесу. І лише кожний п'ятий респондент (18,3 %) виступає проти його проведення, оскільки, на їх думку, він не дає об'єктивної картини про знання студентів.

При цьому майже $\frac{2}{3}$ опитаних (67,1 %) вважають, що з боку викладача має здійснюватися контроль за виконанням домашніх завдань (на найближчому занятті – 45,5 % або фрагментарно на модульних роботах – 21,2 %), відповідно, третина респондентів (32,9 %; а на другому курсі – майже половина, 48,8 %) виступає проти цього, зазначаючи, що це – на совісті студентів.

Абсолютна більшість опитаних (91,6 %) виступає за необхідність перевірки рівня засвоєння студентами теоретичного матеріалу: у вигляді тестів (48,7 %), у формі фронтальних опитувань на практичних заняттях (27,4 %), у

вигляді письмових звітів або колоквіумів (13,7 %), на усних іспитах (1,3 %)), і лише 8,4 % виступають проти цього.

Існують й інші проблеми при організації контролю у вишах у сучасних умовах – це й відсутність єдиного підходу з боку викладачів до оцінювання різних видів навчальної діяльності студентів та урахування їх у поточному й семестровому контролях (зокрема, співвідношення поточного, модульного й підсумкового контролю), і методи стимулювання навчальної діяльності студента, й методи заохочення за активну роботу на заняттях і в позанавчальний час тощо.

Отже, проведене нами дослідження показало, по-перше, необхідність подальших розвідок у цьому напрямку, а саме, розробку альтернативної системи контролю, а по-друге, урахування того факту, що й навіть у сучасних умовах викладач вищої школи залишається однією з головних діючих осіб у навчально-виховному процесі, й тому лише інтеграція найкращих надбань національної системи контролю з вимогами кредитно-модульної системи освіти сприятиме підвищенню якості підготовки майбутніх фахівців.

Література

1. Атаманчук Ю. М. Упровадження кредитно-модульної системи навчання: проблеми і перспективи / Ю. М. Атаманчук // Вісник Черкаського університету. – Серія: Педагогічні науки. – 2009. – Вип. 164. – С. 62–66.

2. Басий Р. Первый опыт внедрения кредитно-модульной системы обучения на кафедре анатомии человека / Р. Басий, Г. Кирьякулов, О. Зенин, Э. Крюков // Питання впровадження кредитно-модульно-рейтингової системи у навчальний процес: Матеріали міжвузівської науково-практичної конференції (Київ, 26 січня 2007 р.) – Київ : 2007. – У 2 т. – Т. 2. – С. 193–205.

3. Грабовська С. Оцінка у вищій школі: психологічний ракурс / С. Грабовська // Вісник Львівського університету. – Серія педагогіки. – 2009. – Вип. 25. – Ч. 3. – С. 33–39.

4. Жовтан Л. В. Контроль якості освіти як одна з ключових позицій щодо створення єдиного європейського освітнього простору / Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2010. – №12 (199) червень. – С. 41–47.

5. Кукушкин В. С. Дидактика (теория обучения) / В. С. Кукушкин. – Москва : ИКЦ "МарТ", 2003. – 368 с.

6. Лиходєєва Г.В. Проблеми контролю якості навчання в умовах кредитно-модульної системи [Електронний ресурс] / Г. В. Лиходєєва, Г. О. Шишкін. – Режим доступу до статті: www.194.44.242.244/Portal/soc_gum/znpkr_ped/2009_15/4_15_Lihodeeva_Shishkin.pdf.

Zhovtan L.V. Credit-module checking system and role in its introduction of teacher of high school

The article is devoted to the specific of the control at high school in modern terms, to its place in an educational process The place of teacher is definite in its organization, it is found out, what role to him students take in this process.

Keywords: credit-module system of organization of educational process, rating control, teacher of high school.

Відомості про автора

Жовтан Людмила Василівна – в. о. завідувача кафедри загальної математики, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної математики Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Основні наукові інтереси зосереджені навколо проблематики модернізації вищої освіти в новітніх умовах.